İÇİNDEKİLER

Editörden

Araştırmalar

- Psikiyatri Hemşireliği Eğitimini Değerlendirme Formu'nun Türkçe Uyarlamasının Geçerlik ve Güvenirliği
  Validity and Reliability of "The Evaluation Form of the Psychiatric Nursing Training" Türkish Version
  Leyla BAYSAN ARABACI, Olcay ÇAM..... 1-12
- Hemşirelik Öğrencilerinin Ameliyat Öncesi Hasta Eğitimi İçin Eğitim Materyali Hazırlamaları ve Yaptıkları Eğitimin Değerlendirilmesi
  Evaluation of The Preoperative Patient Education and The Educational Materials Prepared by The Students in The School of Nursing
  Sultan ÖZKAN, Meryem YAVUZ..... 13-23
- Prematüre Bebeği Olan Annelerin Bebek Bakımına İlişkin Bilgi Düzeylerinin Belirlenmesi
  Determination of Knowledge Levels Related to Infant Care of Mothers Who Have Prematüre Infant
  Sibel AKDUMAN, Gül ERTEM..... 25-36
- Hemşirelik Öğrencilerinin Empatik Beceri ve İletişim Beceri Düzeyleri İle Bireysel Özellikleri Arasındaki İlişki
  The Relations Between Levels Of Emphatic Skills, Communication Skills and Individual Characteristics of Nursing Students
  Emel YILMAZ, Sultan ÖZKAN..... 37-50
- "Sağlık İnanç Modeli" Yaklaşımı İle Servikal Kanserin Erken Tanısına Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirilmesi
  Developing a Valid and Reliable Instrument to Examine Attitudes Toward Early Diagnosis of Cervical Cancer by Using "Helath Belief Model" Approach
  Dilek ÖZMEN, Süheyla ÖZSOY..... 51-69
- Kanserli Hastaya Evde Bakım Veren Yakınlarının semptom Kontrolüne İlişkin Yeterliliklerinin İncelenmesi
  Examination of the Adequacy of Symptom Control at Home by Family Caregivers of Cancer Patients
  Figen OKÇİN, Ayfer KARADAKOVAN..... 71-79
- Çocuklarda Fiziksel Tespit Uygulamaları
  Physical Restraint Practices to Children
  Figen OKÇİN, Rabia EKTİ GENÇ, Birsen EROĞLU, Selmin ŞENOL, Ayşe SAN TURGAY, Ayşe İSLAMOĞLU..... 81-86
- Hemodiyaliz Hastalarında Yaşam kalitesi ve Öz-Bakım Gücünün Değerlendirilimesi
  Evaluation of Quality of Life and the Power of Self-Care in Hemodialysis Patients
  Rabia HACIHASANOĞLU, Arzu YILDIRIM..... 87-100

Derleme Yazılar

- Yenidoğanda Ağrının Değerlendirilmesi
  Pain Evaluation in Newborn
  Seher SARIKAYA KARABUDAK, Hatice BAL YILMAZ.....101-106

Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi 25 (1) : 37-50, 2009

HEMŞİRELİK ÖĞRENCİLERİNİN EMPATİK BECERİ VE İLETİŞİM BECERİ DÜZEYLERİ İLE BİREYSEL ÖZELLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

THE RELATIONS BETWEEN LEVELS OF EMPHATIC SKILLS, COMMUNICATION SKILLS AND INDIVIDUAL CHARACTERISTICS OF NURSING STUDENTS

Yrd. Doç. Dr. Emel YILMAZ* **Öğr. Gör. Dr. Sultan ÖZKAN****

* Celal Bayar Üniversitesi Manisa Sağlık Yüksekokulu

** Balıkesir Üniversitesi Bandırma Sağlık Yüksekokulu

ÖZET

Amaç: Bu çalışma; hemşirelik öğrencilerinin empatik beceri ve iletişim beceri düzeyleri ile bireysel özellikleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla tanımlayıcı olarak planlandı ve uygulandı.

Gereç ve Yöntem: Araştırmanın örneklemini Balıkesir Üniversitesi Bandırma Sağlık Yüksekokulu'nda okuyan ve araştırmaya katılmayı kabul eden toplam 142 öğrenci oluşturdu (katılım oranı %97). Veriler, kişisel bilgi formu, İletişim Becerileri Envanteri (İBE) ve Empatik Beceri Ölçeği-B formu (EBÖ) kullanılarak elde edildi. Araştırma öncesinde ilgili kurumdan yazılı izin ve öğrencilerden sözel onam alındı. Verilerin analizi, SPSS 11.0 paket programında tanımlayıcı istatistikler, Student t testi, Mann Whitney U, ANOVA, Kruskal Walles ve korelasyon testleri ile yapıldı.

Bulgular: Öğrencilerin EBÖ toplam puan ortalaması 133.90±18.77, İBE toplam puan ortalaması 150.97±9.61'dir. Çalışmanın sonuçlarına göre, empatik beceri ve iletişim becerisi arasında anlamlı bir korelasyon ilişkisi saptanmadı ($r=0.019$, $p<0.01$). Araştırma sonucunda, hemşirelik öğrencilerinin empatik beceri ve iletişim becerisi puan ortalamalarının orta düzeyde olduğu belirlendi.

Sonuç: Bulgularımız hemşirelik öğrencilerinin empatik beceri ve iletişim becerilerinin geliştirilmeye ihtiyacı olduğunu gösterdi. Eğitim müfredatında empatik beceri ve iletişim bilgi ve becerilerinin öğretilmesine daha fazla yer verilmesi önerildi.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik öğrencileri, empatik beceri düzeyi, iletişim becerisi

ABSTRACT

Objective: *This study, as a descriptive research, was planned and applied to determine the relations between levels of emphatic skills, communication skills and individual characteristics of nursing students.*

Material and Methods: *The universe of the study consisted of 142 students currently attending at Bandırma School of Health, Balıkesir University*

(participation rate 97%). In the study, three instruments were used: personal knowledge form, Emphatic Skill Scale-B Form (ESS), Communication Skills Inventory (CSI). Before the study, permission was taken from the school and during the study it was taken from students. The analyses of the data were obtained by using descriptive statistical, students t test, Mann-Whitney U, ANOVA, Kruskal Walles and correlation analyzes in SPSS 11.0.

Results: *The mean ESS score was 133.90±18.77, the mean scores of CSI was 150.97±9.61. According to the results of the study, it was found that there wasn't correlation relationship between emphatic skill and communication skill (r= 0.019, p=0.01). The results showed that empathic levels and communication skills of the nursing students were moderately.*

Conclusion: *Our results showed that the emphatic skills and communication skills of nursing students are not satisfying and need to be improved. It was suggested that the students should receive training regarding emphatic skills and communication skills in curriculum.*

Key Words: *Nursing students, level of empathic skills, communication skills*

GİRİŞ

İnsan ilişkilerinin yoğun olarak yaşandığı mesleklerden birisi de hemşireliktir (Uygun 1996). İletişim, hemşirelik mesleğinde kullanılan tüm süreçlerin temelini oluşturur. Doğrudan insana hizmet veren hemşirelikte, hastayla veya sağlıklı bireyle kurulan kişilerarası iletişim ve mesleki etkileşim, yardım edici anlamda bir ilişki özelliği gösterir. Bu noktada iletişim becerileri, hemşirenin bireye ulaşma, sorunları tanımlama, bakım verme ve yardım etme işlevini yerine getirirken yararlandığı en önemli araçlardan birisidir (Ünal 2005).

Birçok hemşire kuramcı (King 1981, Peplau 1952, Orlando 1961, Travelbee 1971, Widenbach 1973) hemşireliği; hasta ve hemşire arasında kurulan iletişim olarak tanımlamaktadır (Olson ve Hanchet 1997). Hemşirelik literatüründe, hemşire-hasta ilişkisi; verilmesi amaçlanan tüm bakımın en önemli noktasıdır (Uygun 1996). Kişiler arası ilişkilerin temelini oluşturan kavramlardan biri de empatidir (Mete ve ark 2001). Empati, bir insanın kendisini karşısındaki insanın yerine koyarak, onun duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlaması ve anladığını ona iletmesi sürecidir (Dökmen 1994). Hemşirelikte ve tedavi edici hemşire hasta ilişkilerinde empati mutlaka yer almalıdır (Mete ve Gerçek 2005). Hemşire hastanın bakım gereksinimlerini ortaya çıkarmak ve onların sorunlarıyla daha iyi baş edebilir hale gelmesini sağlamak için hastayla iletişime girer. Bu etkileşim sırasında hastanın doğru bir şekilde anlaşılması, iletişim becerilerinin temeli olan "empatik iletişim becerisiyle" sağlanabilir (Reynolds ve ark. 2000).

Profesyonel hemşireler hastaya özel bakım verirler. Hasta bütün yetkilerini hemşireye verebilir. Çünkü hastadır ve kendi ile ilgili sorumluluktan vazgeçmekten hoşlanır. Hastaya özel hemşirelik

bakımının yapılmasıyla hastanın kendi sorumluluklarını alması, hemşire hasta arasında geçen kişilerarası iletişimin hemşire tarafından iyi planlanıp uygulanmasıyla sağlanır. Hemşire empati yapamadığı zaman hasta, hemşireyi bir profesyonel olarak görmemekte ve hemşire rutin işlere yönelmekte, hemşirelik işlevleri de sınırlanmaktadır. Profesyonel hemşirelik bakımı için hemşireler empatik iletişimi kullanmak durumundadır. Hemşirenin empati yapması hemşire için de önemlidir. Çünkü, hemşirenin hastayla yaptığı empati sonucunda hemşirenin topladığı bilgiler, o hastada kullanılmasının yanı sıra, hemşirenin bilgi dağarcığını zenginleştireceğinden farklı hasta davranışlarını anlamada kullanılabilir. (Sevimligül 2002).

Hemşire tarafından anlaşıldığını hisseden birey, önemsendiğini, ona güvenildiğini ve değer verildiğini düşünür. Bu durumda hemşirenin bireye ulaşması kolaylaşır ve birey hemşirenin bakımını kabul eder. Dolayısıyla bireyselleşmiş bakım ve olumlu tedavi edici ortam sağlanmış olur. Bireye verilen bu tür bir hizmet sonrasında iyileşme hızı artar, tedavinin olumsuz sonuçları azalır. Empatinin etkin kullanımı hastanın memnuniyetini ve genel sağlık durumunu da olumlu yönde etkiler. Erken taburcu olarak daha kısa sürede üretken olan bireyin mutluluğu artarken ekonomik kazancı da artmış olur (Olson ve Hanchet 1997, Reynolds ve ark. 2000). Benzer şekilde literatürde, hemşirelerin etkili kişiler arası ilişkiler ve iletişim becerisi geliştirmesinin hastalar üzerinde olumlu etkiler (hizmetten memnuniyetin artması, hastalık ve tedaviye uyum, iyileşmeye motivasyonun artması) yarattığı gösterilmektedir (Evans ve ark. 1998).

Hemşirelik mesleği için empati bu kadar önemli iken hemşirelerin yeterince empatik olamadıklarına yönelik çalışmalar bulunmaktadır (Ay 1999, Reynolds ve ark. 2000 Akgöz ve Karavuş 2005). Diğer taraftan gerek hemşirelik öğrencileri gerekse mezun hemşireler ile yapılan çalışmalar empatinin eğitim ile kazandırılabilen bir beceri olduğunu göstermektedir (Karaaslan ve Özgür 2001, Pek ve ark. 2001, Mete ve ark. 2001, Wikström 2001, Mete ve Gerçek 2005).

Günümüzde hemşirelik eğitiminde niteliğin arttırılması yönündeki girişimler içinde öğrencilerin iletişim becerilerinin geliştirilmesi de yer almaktadır. Bu bağlamda ülkemizde hemşirelerin ve öğrenci hemşirelerin özellikle empati konusunda bilgi ve becerilerini arttırmak için çeşitli çalışmalar yapılmakta ve becerilerin en iyi şekilde kazandırılması için çalışılmaktadır (Karaaslan ve Özgür 2001).

Sağlık bakım sisteminde hemşirelik uygulamalarının kalitesinin yükseltilmesinde ve sağlıklı/hasta birey üzerinde kurulan iletişimde, empatik becerinin önemli bir yapıtaşı olmasından yola çıkılarak, bu araştırma öğrenci hemşirelerin empatik beceri ve iletişim beceri düzeyleri ve bunlara etki eden faktörlerle ilişkisini belirlemek amacıyla planlandı ve uygulandı.

GEREÇ VE YÖNTEM

Tanımlayıcı türdeki bu araştırmanın evrenini 2007-2008 öğretim yılında Balıkesir Üniversitesi Bandırma Sağlık Yüksekokulu'nda okuyan 147 öğrenci oluşturdu. Araştırmada örneklem seçim yöntemine gidilmedi ve evrenin tamamına ulaşılması hedeflendi. Ancak, araştırmaya katılmayı kabul etmeme, araştırmanın yapıldığı tarihte okula gelmeme gibi nedenlerle araştırma kapsamına toplam 142 öğrenci alındı (katılım oranı %97). Veri toplama aracı olarak öğrencilerin sosyodemografik özelliklerini içeren 17 soruluk kişisel bilgi formu, İletişim Becerileri Envanteri ve Empatik Beceri Ölçeği B Formu kullanıldı. Kişisel bilgi formunda öğrencilerin sınıfı, yaşı, cinsiyeti, kardeş sayısı, mezun olduğu lise, büyüdüğü/yetiştirildiği yer, ailesinin gelir durumunu nasıl değerlendirdiği, sosyal ilişkilerinde ve hasta ile iletişim sorunu yaşayıp yaşamadığına vb. ilişkin sorular yer almaktadır.

Empatik Beceri Ölçeği (EBÖ) B Formu: Empatik Beceri Ölçeği, Dökmen (1988) tarafından bireyin empati kurma becerisini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. EBÖ'de altı sorun ve her bir sorunun altında böyle bir sorunu dile getiren kişiye verilebilecek 12 empatik tepki cümlesi sıralanmıştır. Bireylerden, bu tepkilerden beğendikleri dört tanesini seçmeleri istenir (12 tepkiden bir tanesi, rastgele cevaplayanları belirlemek amacıyla konulmuş olan, sorunla ilgisiz bir tepkidir). Ölçekteki 6 sorunla ilgili olarak dörder tane, toplam 24 empatik tepki seçen öğrencilere, seçtikleri her bir tepkinin karşılığı olan puan, ölçeğin değerlendirme bölümüne bakılarak verilir. EBÖ'den alınan en yüksek puan 219, en düşük puan 62 dir. Yüksek puan yüksek empatik beceriye karşılık gelmektedir. EBÖ'nin geçerlik ve güvenirlik çalışması Dökmen (1988) tarafından yapılmıştır (Dökmen 1988).

İletişim Becerileri Envanteri: Bireylerin kişiler arası ilişkilerde sahip oldukları iletişim beceri düzeylerini belirlemek için Ersanlı ve Balcı (1998) tarafından geliştirilmiş 45 maddeden oluşan bir ölçektir. Bu ölçek, iletişim becerileri düzeyini; davranışsal, bilişsel ve duygusal boyutları açısından değerlendirmektedir. Likert tipi bir ölçektir. Derecelendirme şu şekildedir; her zaman (5), genellikle (4), bazen (3), nadiren (2), hiçbir zaman (1) anlamına gelmektedir. Envanterin geçerlik ve güvenirlik çalışması Ersanlı ve Balcı (1998) tarafından yapılmıştır.

Veriler Mayıs ayı içinde, öğrencilerin birbirleriyle etkileşimini en aza indirgemek amacıyla aynı gün, sınıf ortamında toplandı. Anketler öğrenciler tarafından 15–20 dk'da doldurulduu ve doldurulan formlar araştırmacılar tarafından geri toplandı. Araştırma öncesinde kurumdan ve araştırmanın amacı anlatıldıktan sonra öğrencilerden sözel onam alındı.

Verilerin analizi SPSS 11.0 paket programında tanımlayıcı istatistikler, student t testi, Mann Whitney U testi, ANOVA, Kruskal Walles ve korelasyon analizleri kullanılarak yapıldı

BULGULAR

Tablo 1: Öğrencilerin Tanıtıcı Özelliklerine Göre Empatik Beceri Ölçeği (EBÖ) ve İletişim Becerisi Envanterinden (İBE)Aldıkları Puan Ortalamaları (n=142)

Değişkenler	Sayı (%)	EBÖ Ort ± SS	İBE Ort ± SS	BB Ort ± SS	DB Ort ± SS	Duy B Ort ± SS
Yaş (ort±SS. 20.30±1.46						
20 yaş ve altı	83 (58.5)	134.21±18.41	152.08±8.91	53.18±4.28	51.65±4.47	47.25±4.52
21 yaş ve üzeri	59 (41.5)	133.45±19.43	149.40±10.38	52.05±4.72	51.61±4.71	45.74±4.44
		t=0.237 p=0,813	t=1.646 p=0,102	t=1.484 p=0.140	t=0.052 p=0.959	t=1.972 p=0.051
Cins						
Erkek	9 (6.3)	141.77±9.98	153.88±12.92	52.33±6.76	51.11±4.83	50.44±6.08
Kadın	133(93.7)	133.36±19.13	150.77±9.37	52.73±4.32	51.66±4.56	46.36±4.31
		U=424.500 p=0.145	U=457.000 P=0.236	U=571.000 p=0.817	U=569.000 p=0.804	U=371.500 p=0.057
Sınıf						
1. sınıf	41(28.9)	133.60±17.83	152.63±9.21	53.26±4.84	51.92±4.38	47.43±4.43
2. sınıf	40(28.2)	133.75±20.48	150.87±7.68	52.90±3.51	50.60±3.76	47.37±4.21
3. sınıf	32(22.5)	136.43±20.11	151.71±12.03	53.21±5.29	52.65±5.17	45.84±4.71
4. sınıf	29(20.4)	131.72±16.62	147.93±9.32	51.10±4.02	51.51±5.01	45.31±4.66
		χ^2=0.094 p=0.759	χ^2=1.355 p=0.244	χ^2=0.500 p=0.480	χ^2=4.621 p=0.032	χ^2=0.010 p=0.921
En son bitirilen okul						
Sağ. mes lisesi	6 (4.2)	128.66±24.88	148.66±6.56	54.16± 2.56	51.33±4.08	43.16±4.66
Düz lise	84(59.2)	134.14±17.89	151.48±9.97	52.96± 4.57	51.80± 4.84	46.71±4.69
Süper/ana lisesi	52 (36.6)	134.11±19.74	150.40±9.37	52.13± 4.50	51.38± 4.20	46.88±4.16
		χ^2=0.522 p=0.770	χ^2=0.769 p=0.681	χ^2=2.251 p=0.325	χ^2=0.567 p=0.753	χ^2=4.102 p=0.129
En uzun yaşanan yer						
Köy/kasaba	23(16.2)	141.47±20.56	151.52±8.48	52.08±3.89	51.52±4.25	47.91±4.54
İl/İlçe	119(83.8)	132.43±18.14	150.86±9.84	52.83±4.59	51.65±4.63	46.37±4.50
		U=1007.000 p=0.045	U=1342.000 p=0.883	U=1172.000 p= 0.275	U=1302.000 p=0.712	U=1125.500 p=0.177

Şu an kalınan yer						
Aile ile	12 (8.5)	142.08±15.91	153.16 ±12.11	53.58±5.75	52.83±5.58	46.75±3.49
Yurtta	65(45.8)	134.84±18.21	151.41±9.28	53.07±4.33	51.49±4.73	46.84±4.35
Ark ile evde	65(45.8)	131.44±19.54	150.12±9.50	52.18±4.40	51.55±4.21	46.38±4.91
		χ^2=3.657 p=0.161	χ^2=1.776 p=0.411	χ^2=2.542 p=0.281	χ^2=1.065 p=0.587	χ^2=0.068 p=0.966
Daha önce iletişim ile ilgili eğitim alma						
Evet	46(32.4)	136.97±18.73	151.60±9.59	52.82±4.32	52.52±4.99	46.26±4.68
Hayır	96(67.6)	132.42±18.71	150.66±9.65	52.65±4.58	51.20±4.30	46.80±4.47
		t=1.356 p=0.177	t=0.546 p=0.586	t=0.210 p=0.834	t=1.614 p=0.109	t=-0.664 p= 0.508
Sosyal ilişkilerde güçlük yaşama						
Evet	12(8.5)	137.41±12.53	155.50±9.58	52.83±3.66	52.50±5.07	50.16±5.62
Hayır	130(91.5)	133.57±19.25	150.55±9.54	52.70±4.56	51.55±4.52	46.30±4.30
		U=709.000 p=0.602	U=582.000 p= 0.146	U=739.500 p=0.766	U=708.500 p=0.599	U=467.000 p=0.021
Hasta ile iletişimde güçlük yaşama						
Evet	14(9.9)	141.07±20.17	149.42±10.19	52.07±4.04	49.07±4.85	48.28±5.56
Hayır	128(90.1)	133.11±18.53	151.14±9.57	52.78±4.54	51.91±4.46	46.44±4.39
		U=695.000 p=0.169	U=756.500 p=0.339	U=853.000 p=0.768	U=620.000 p=0.058	U=739.500 p=0,283
Sosyal etkinliklere aktif katılma						
Evet	63 (44.4)	134.82±19.22	150.25±9.75	52.14±4.71	51.87±4.50	46.23±4.65
Hayır	79(55.6)	133.16±18.50	151.54±9.52	53.16±4.27	51.44±4.62	46.93±4.43
		t=0.520 p=0.604	t= -0.794 p=0.429	t= -1.351 p=0.179	t=0.558 p=0.578	t=-0.912 p=0,364

t: student t testi, U:Mann Whitney U testi, F:ANOVA , χ^2: Kruskal walles test

Tablo 2: Öğrencilerin Ailelerini Tanıtıcı Özelliklerine Göre Empatik Beceri Ölçeği (EBÖ) ve İletişim Becerisi Envanterinden (İBE) Aldıkları Puan Ortalamaları (n=142)

Değişkenler	Sayı (%)	EBÖ Ort ± SS	İBE Ort ± SS	BB Ort ± SS	DB Ort ± SS	Duy B Ort ± SS
Aile tipi						
Çekirdek aile	125 (88.0)	135.25±18.39	150.46±9.37	52.49±4.37	51.47±4.45	46.49±4.51
Geniş aile	17(12.0)	123.94±19.11	154.70±10.76	54.29±5.14	52.82±5.31	47.58±4.73
		U=699.000 p=0.022	U=774.500 p=0.070	U=842.000 p=0.165	U=847.500 p=0.175	U=861.500 p=0.205

Kardeş sayısı (ort±SS: 3.21±1.56)						
3 kardeş ve altı	100(70.4)	134.81±18.90	150.77±9.86	52.70±4.57	51.58±4.86	46.49±4.04
4 ve üzeri	42(29.6)	131.73±18.52	151.45±9.06	52.73±4.32	51.76±3.80	46.95±5.57
		t=0.896 p=0.373	t= -0.385 p=0.701	t=-0.046 p=0.963	t=-0.216 p=0.829	t=-0.553 p=0.581
Ailenin gelir durumu						
Gelir Giderden ↓	44(31.0)	132.68±19.94	153.36±9.32	53.72±4.23	52.56±4.30	47.06±4.92
Gelir Gidere=/↑	98(69.0)	134.44±18.30	149.89±9.59	52.25±4.54	51.21±4.63	46.42±4.36
		t=-0.517 p=0.606	t= 2.030 p=0.046	t= 1.822 p=0.071	t= 1.645 p=0.102	t=0.776 p=0.439
Anne eğitim düzeyi						
Okuryazar değil	11(7.7)	135.63±22.37	152.54±10.00	53.00±3.60	51.63±2.94	47.90±6.75
İlköğretim	115(81.0)	134.13±18.66	150.85±9.23	52.64±4.57	51.60±4.62	46.60±4.28
Lise ve üzeri	16(11.3)	131.06±17.92	150.75±12.32	53.00±4.66	51.87±5.25	45.87±4.64
		χ^2=0.213 p=0.899	χ^2=0.035 p=0.983	χ^2=0.125 p=0.940	χ^2=0.046 p=0.977	χ^2=0.387 p=0.824
Baba eğitim düzeyi						
İlköğretim	100(70.4)	134.44±19.29	151.43±9.24	52.85±4.40	51.63±4.26	46.95±4.62
Lise ve üzeri	42(29.6)	132.61±17.65	149.88±10.45	52.38±4.71	51.64±5.26	45.85±4.26
		t=0.526. p= 0.600	t=0.876 p=0.383	t=0.567 p=0.572	t=-0.015 p=0.988	t= 1.314 p=0.191
Anne iş						
Ev hanımı	127(89.4)	134.38±18.83	151.00±9.70	52.67±4.55	51.74±4.59	46.58±4.65
İşçi /emekli	15(10.6)	129.80±18.43	150.73±9.12	53.00±4.01	50.73±4.36	47.00±3.44
		U=864.500 p=0.559	U=899.500 p=0.725	U=886.000 p=0.658	U=843.000 p=0.466	U=922.000 p=0.839
Baba iş						
Emekli	47(33.1)	132.95±18.07	151.08±10.10	52.74±4.45	51.95±4.77	46.38±3.33
İşçi/memur	42(29.6)	133.21±15.33	149.66±8.51	51.97±4.34	51.57±4.59	46.11±5.09
Serbest meslek	53(37.3)	135.28±21.87	151.90±10.03	53.26±4.62	51.39±4.42	47.24±4.98
		F=0.228 p=0.796	F=0.637 p=0.530	F=0.966 p=0.383	F=0.192 p=0.826	F=0.822 p=0.442

t: student t testi, U:Mann Whitney U testi, F:ANOVA , χ^2: Kruskal walles test

Araştırmaya katılan öğrencilerin %58.5'inin 20 yaş ve altında (yaş ortalaması 20.30±1.46), %93.7'sinin kadın, %28.9'unun 1. sınıfta okuduğu, %59.2'sinin düz liseden mezun olduğu, %83.8'sinin uzun süre il/ilçede yaşadığı, %45.8'inin arkadaşlarıyla evde kaldığı, %67.6'sının iletişim ile ilgili bir eğitim almadığı, %91.5'inin sosyal ilişkilerinde ve %90.1'inin hasta ile iletişimde güçlük yaşamadığı, %55.6'sının sosyal etkinliklere yeterli düzeyde katılmadığı saptandı (Tablo 1).

EBÖ, İBE ve alt boyutlarının öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine ilişkin bağımsız değişkenlerle ilişkisi incelendiğinde; EBÖ toplam puanı ile uzun süre yaşanan yer arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptandı ($p<0.05$). Uzun süre köy/kasabada yaşayan öğrencilerin EBÖ puanları yüksektir (Tablo 1).

İBE'nin alt boyutlarından davranışsal boyutu (DB) ile devam edilen sınıf, duygusal boyutu (Duy B) ile sosyal ilişkilerde güçlük yaşama arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulundu ($p<0.05$). 3. sınıfa devam eden öğrencilerin DB'tan sosyal ilişkilerde güçlük çeken öğrencilerin DuyB puanları yüksektir (Tablo 1).

Araştırma grubunun ailesi ile ilgili özelliklerine bakıldığında; %88.0'ının çekirdek aileye, %70.4'ünün üç ve daha az kardeşe sahip olduğu, %69.0'ının gelirinin giderine eşit veya fazla, %81.0'ının annesinin, %70.4'ünün babasının ilköğretim mezunu olduğu, %89.4'ünün annesinin ev hanımı ve %37.3'ünün babasının serbest meslek sahibi olduğu görülmektedir (Tablo 2).

EBÖ, İBE ve alt boyutlarının öğrencilerin ailelerini tanıtıcı özelliklerine ilişkin bağımsız değişkenlerle ilişkisi incelendiğinde; EBÖ toplam puanı ile aile tipi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptandı ($p<0.05$). Çekirdek aileye sahip olanların EBÖ puanları yüksektir (Tablo 2).

İBE ile gelir durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulundu ($p<0.05$). Geliri giderinden az olanların İBE puanları yüksektir (Tablo 2).

Tablo 3. Empatik Beceri Ölçeği ve İletişim Becerileri Envanterinden Elde Edilen Puanların Ortalamaları (Ort±ss) ve En Düşük-En Yüksek Değerleri (n=142)

Ölçekler	Ort±SS	En düşük-en yüksek
Empatik Beceri Ölçeği (EBÖ)	133.90±18.77	84-174
İletişim Becerileri Envanteri (İBE)	150.97±9.61	120-173
Bilişsel Boyut (BB)	52.71±4.48	38-65
Davranışsal boyut (DB)	51.63±4.56	39-64
Duygusal Boyut (Duy B)	46.62±4.53	33-61

Tablo 3'de Empatik Beceri Ölçeği (EBÖ), İletişim Becerileri Envanteri (İBE) ve alt boyutlarının ortalama puanları ve en düşük-en yüksek değerleri gösterildi.

Tablo 4. EBÖ'nin İBE ve Alt Boyutları ile ilişkisi (n=142)

Ölçekler		ILETİŞIM TOP	BB	DB	DUYB
EBÖ	r	0.019**	0.008**	-0.007**	0.039**

**p<0.01

EBÖ ile İBE ve alt boyutları arasında korelasyon ilişkisi saptanmadı (Tablo 4).

TARTIŞMA

Hemşirelik insan ilişkileri üzerine temellenmiş bir meslektir ve hemşirelik bakım sürecinin etkinliği hemşirenin diğer bireylerle etkin iletişim kurma yeteneğine bağlıdır. Yardım edici ilişkinin en temel bileşeni empatidir. Bireyi ve sorunlarını anlayabilmek empati ile mümkündür (Tutuk ve ark 2002).

Öğrenci hemşirelerle yapılan benzer çalışmaların tanıtıcı özellikleri ile bu araştırmaya katılan öğrencilerin tanıtıcı özellikleri benzerlik göstermektedir (Karaaslan ve Özgür 2001, Pek ve ark. 2001).

EBÖ, İBE ve alt boyutlarının öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine ilişkin bağımsız değişkenlerle ilişkisi incelendiğinde; yapılan birçok çalışmada yaş ile EBÖ puan ortalaması arasında anlamlı bir ilişki saptanmazken (Bayam ve ark. 1995, Aydın 1996, Pişmişoğlu 1997, Ay 1999, Sevimligül 2002, Tutuk ve ark. 2002, Pınar 2004, Çiçek 2006, Uygun 2006), bazı çalışmalarda yaş arttıkça empatik eğilimin arttığı (Öz 1992, Pek ve ark. 2001), bazılarında ise yaş arttıkça empatik beceri (EB) düzeyinin azaldığı bildirilmiştir (Çıtak 1998, Akgöz ve ark. 2005). Bu çalışmada yaş ile EB düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmadı. Bulgular literatür ile uyumludur.

Çiçek (2006)'in çalışmasında cinsiyet ile EB arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmazken, Bayam ve ark. (1995) ve Aydın (1996) çalışmalarında kadınların EB'lerini erkeklerden yüksek bulmuşlardır. Bu çalışmada da cinsiyet ile EB arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır. Erkek öğrencilerin EB puanları daha yüksektir (Tablo 1). Erkek öğrencilerdeki EB puanlarının yüksek çıkma nedeninin erkek öğrenci sayısının az olmasından kaynaklandığı düşüncesindeyiz.

Yapılan çalışmalarda devam edilen sınıf arttıkça EBÖ puan ortalamalarının da arttığı bildirilmiştir (Pek ve ark 2001, Yurttaş 2001, Mete ve Gerçek 2005, Çınar ve ark 2007). Diğer yandan Tutuk ve

ark'nın (2002) çalışmasında sınıf büyüdükçe iletişim becerilerinin (İB) de geliştiği görülmüştür. Toy'un (2007) mühendislik ve hukuk fakültesi öğrencileri ile yaptığı çalışmada İB ile sınıflar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu sonuca benzer bir şekilde bizim çalışmamızda devam edilen sınıf ile EBÖ ve İBE puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmadı (Tablo 1). En yüksek puan ortalamasına 3. sınıf öğrencilerinin sahip olduğu görüldü. Bulgular literatüre uygunluk göstermekte olup, sonuçlar örneklemi oluşturan öğrencilerin empatik beceri ve iletişim becerisini geliştirici eğitim almalarının gereğini ortaya çıkarmaktadır.

Öğrencilerin mezun oldukları okul ile EBÖ ve İBE puan ortalamaları arasında fark saptanmadı, düz liseden mezun olan öğrencilerin puanları daha yüksek bulundu (Tablo 1). Yurttaş (2001) çalışmasında sağlık meslek lisesi mezunlarının İB'nin daha yüksek olduğunu bildirmiştir. Farkın, bizim çalışmamızda sağlık meslek lisesi mezunlarının azlığından kaynaklandığı kanısındayız.

EBÖ toplam puanı ile uzun süre yaşanan yer arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptandı ($p<0.05$). Uzun süre köy/kasabada yaşayan öğrencilerin EBÖ puanları yüksektir (Tablo 1). Yurttaş (2001) çalışmasında uzun süre yaşanan yer ile EBÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel fark saptamamıştır. Bu araştırmadaki farkın kentlerin sosyal ve kültürel yoğunluğuna karşılık, küçük yerleşim yerlerinde yaşayan kişilerin sosyal ilişkilerini daha yoğun ve samimi olarak yaşamalarından kaynaklandığı düşüncesindeyiz.

Karaaslan ve Özgür (2001) çalışmalarında evde arkadaşları ile kalan öğrencilerin EB puan ortalamalarını daha yüksek bulmuşlardır. Bu çalışmada ailesi ile birlikte kalan öğrencilerin EB ve İB puanları daha yüksektir (Tablo 1). Aile içinde yakın ilişkiler nedeni daha sık empati yapıldığından bu sonuç normal olarak değerlendirilmektedir.

Eğitimin EB geliştirmede etkili olduğunu gösteren çalışmalar olduğu gibi (Karaaslan ve Özgür 2001, Pek ve ark. 2001, Mete ve ark. 2001, Mete ve Gerçek 2005), etkisiz olduğunu gösteren çalışmalar da vardır (Yurttaş ve Yetkin 2003). Tutuk ve ark.'nın (2002) çalışmasında eğitimin öğrencilerin iletişim becerilerinin gelişmesine olumlu katkı sağladığı belirtilmiştir. Daha önce EB ile ilgili ders alanlarda EB puanları yüksek bulunmuştur (Çıtak 1998). Bu çalışmada daha önce EB ve İB ile ilgili eğitim alan öğrencilerin EB ve İB puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamasına karşın, EB ve İB'si puanları daha yüksektir (Tablo 1). Bulgular literatür ile uyumludur. Alınan eğitim öğrencilerin iletişim ve empati düzeylerini arttırmıştır.

İBE'nin alt boyutlarından davranışsal boyut ile devam edilen sınıf, duygusal boyutu ile sosyal ilişkilerde güçlük yaşama arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulundu. ($p<0.05$). 3. sınıfa devam

eden öğrencilerin davranışsal boyuttan, sosyal ilişkilerde güçlük çeken öğrencilerin duygusal boyut puanları yüksektir (Tablo 1). Toy'un (2007) mühendislik ve hukuk fakültesi öğrencileri ile yaptığı çalışmasında İBÖ alt boyutu ile her iki fakültede devam edilen sınıf arasında anlamlı bir ilişki belirlenmemiştir. Bizim araştırmadan elde edilen sonuç literatürden farklılık göstermektedir.

Tutuk ve ark.nın (2002) çalışmasında insanlarla ilişkilerinde güçlük yaşadığını bildirenlerin İB ve empatik eğilim puanları güçlük yaşamayanlara göre düşük bulunmuştur. Hasta ile iletişimde güçlüğü olmayan öğrencilerin empatik eğilim puanları daha yüksektir. Bu çalışmada sosyal ilişkilerinde ve hasta ile iletişimde güçlük çektiğini ifade eden öğrencilerin EBÖ puanları yüksek bulundu (Tablo 1). Farkın ilişkilerinde sorun olan öğrencilerin sosyal ve hasta ile olan ilişkilerini geliştirmek için daha fazla empati yapmalarından kaynaklandığı kanısındayız.

Yapılan çalışmalarda aile yapısı ile EB arasında fark saptanmamıştır (Sevimligül 2002, Karaaslan ve Özgür 2001). Bu çalışmada aile tipi ve EB arasında istatistiksel fark saptandı ($p<0.05$). Çekirdek ailede yaşayan öğrencilerin EB puanları daha yüksektir (Tablo 2). Çekirdek ailede kişilerin birbirlerine daha fazla zaman ayırdıkları, kurulan samimi ilişkiler nedeni ile empatik becerilerinin arttığı düşünülebilir.

Ay'ın (1999) çalışmasında hemşirelerin kardeş sayıları arttıkça empatik becerilerinin arttığı, Çiçek'in (2006) çalışmasında ise kardeş sayısı ile EB arasında anlamlı farklılık saptanmamıştır. Bu çalışmadan elde edilen bulgular Çiçek'in (2006) bulguları ile benzerdir (Tablo 2). Oysa, EB'nin erken çocukluk döneminde, aile içinde geliştiği ve kardeş sayısının artması ile, empati yapabilme olanaklarının artmasının EB'yi arttıracağı düşünülerek, kardeş sayısı fazla olan bireylerde empati düzeyinin yüksek olacağı beklenebilirdi.

Karaaslan ve Özgür'ün (2001) çalışmasında anne-baba eğitim düzeyi, işi ve ailenin gelir durumu ile EB arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır. Benzer bir şekilde bu çalışmada da anne baba eğitim düzeyi ve işi ile EB ve İB'si arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadı. Sonuç Karaaslan ve Özgür'ün (2001) çalışmasıyla uyumludur. Bu çalışmada ailenin gelir durumu ile İB arasında saptanan farkın (Tablo 2) ekonomik düzeyi yüksek olan öğrencilerin daha farklı ve fazla sosyal çevreye girmeleri nedeni ile yüksek puan almalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

EBÖ'den alınabilecek en düşük ve en yüksek puanlar (66-209) iken araştırmaya katılan öğrencilerin EBÖ puan ortalaması 133.90±18.77 olarak bulundu (Tablo 3). Hemşireler ile bu ölçek kullanılarak yapılan çeşitli çalışmalarda saptanan EBÖ puan ortalamaları şöyledir: Uygun (1996) 143.05±26.20, Pişmişoğlu (1997) 127.83±20.25, Çıtak (1998) 169.73±30.82, Yurttaş (2001) 135.59±20.31, Akgöz ve ark. (2005)

128±1.2, Çınar ve ark (2007) 139.45 ± 20.47'dir. Aydın (1996) çeşitli meslek grupları (doktor, öğretmen, polis) ile yaptığı çalışmada EBÖ puan ortalaması 131.53±32.01, Toy'un (2007) mühendislik ve hukuk fakültesi öğrencileri ile ilgili çalışmasında 128.49±18.58 olarak bulunmuştur.

Toy'un (2007) çalışmasında İB toplam puan ortalaması 165.27±15.04, BB 54.49±5.27, DB 56.33± 5.94 Duy B 54.45± 5.69 olarak bulunmuştur. Bizim çalışmada İBE (150.97±9.61), BB (52.71±4.48), DB (51.63±4.56) ve DuyB (46.62±4.53) olarak bulundu (Tablo 3). Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar literatüre göre düşüktür. Hemşirelik mesleği insan ilişkilerinin yoğun olarak yaşandığı mesleklerdendir. İletişimin bu kadar yoğun yaşandığı ve iletişimin önemli olduğu hemşirelikte İB puanlarının düşük olması üzücüdür. İB artırmaya yönelik eğitimlerin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Toy'un (2007) çalışmasında İB ile EB arasında pozitif yönde bir korelasyon ilişkisi saptanmıştır. Bu çalışmada ise EB ve İB arasında herhangi bir ilişki belirlenmedi (Tablo 4). Bu farkın nedeni; öğrencilerdeki empatik anlayışın yeterince gelişmemiş olması nedeniyle mesajın karşı tarafa tam ve doğru aktarılamamasından dolayı iletişime olumlu yönde yansımaması olabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; öğrencilerin EBÖ ve İBE puan ortalamaları orta düzeyde bulundu. EBÖ ile İBE arasında anlamlı bir ilişki saptanmadı. Hemşirelik öğrencilerinin EB ve İB'nin geliştirilmesine gereksinim olduğu ve bunun için de bu konuya daha çok önem verilmesi gerektiği görüldü.

Bu sonuçlar doğrultusunda;

- Öğrencilerin EB've İB'nin, okula başladıkları yıldan itibaren her yıl değerlendirilerek, bu becerilerin geliştirilmesi yönünde çaba gösterilmesi,
- EB ve İB düşük olan öğrencilerle daha yakından ilgilenilerek sorunun kaynağı bulunup, ona yönelik çözümler geliştirilmesi,
- İletişim ve empati eğitiminin öğrencilerin iletişim ve empati düzeyinin gelişmesindeki önemi dikkate alınarak, alınarak kuramsal ve uygulamalı eğitimde bu konuya özen gösterilmesi,
- Sağlık personeli yetiştiren tüm eğitim kurumlarında psikodrama, rol alma ve rol modeli tekniklerinin kullanıldığı empatik iletişim becerisini geliştirme dersinin eğitim programına dahil edilmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

1. Akgöz S, Karavuş M (2005). Çanakkale ili sağlık ocakları ve sağlık evlerinde çalışan ebelerin empatik iletişim becerilerinin değerlendirilmesi. Türkiye Klinikleri J Med Ethics, 13, 14–19.
2. Ay (Akça) F (1999). Hemşirelerin empati becerilerinin değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
3. Aydın A (1998). Empatik becerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
4. Bayam G, Şimşek UE, Dilbaz N (1995). Üç farklı meslek grubunda empatik beceri düzeylerinin karşılaştırılması. Kriz Dergisi, 3:1–2, 205–207.
5. Çınar N, Cevahir R, Şahin S ve ark.(2007). Evaluation of the empathic skills of nursing students with respect to the classes they are attending. Revista Eletrônica de Enfermagem [serial on line] , Set-Dez; 9:3, 588–595.
6. Çıtak G (1998). Hemşirelik Yüksek Okulu öğretim elemanlarının empatik beceri ve tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
7. Çiçek A (2006). Sağlık çalışanlarının empatik eğilim ve becerilerinin değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
8. Dökmen Ü (1988). Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. Ankara Üniv. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 21:1–2, 155–190.
9. Dökmen Ü (1994) İletişim çatışmaları ve empati, İstanbul, Sistem Yayıncılık, 134-175.
10. Ersanlı K, Balcı S (1998). İletişim becerileri envanterinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2:10: 7-12.
11. Evans GW, With DL, Alligood MR ve ark. (1998). Empathy: a study of two types. Issues of Mental. Health Nursing, 19:5, 453–461.
12. Karaaslan A, Özgür G (2001). Ruh sağlığı ve hastalıkları hemşireliği dersi uygulamasının öğrencilerin empatik eğilim ve becerilerine etkisinin incelenmesi. I.Uluslararası & VIII. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı, Antalya: 311–314.
13. Mete S, Gerçek E (2005). PDÖ yöntemiyle eğitim gören hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilim ve becerilerinin incelenmesi. C.Ü. Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, 9 :2, 11-17.
14. Mete S, Özdağ Ş, Birşey B. (2001). Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu'nda uygulanan probleme dayalı öğretim yönteminin öğrencilerin empati düzeylerine etkisi. I.Uluslararası & VIII.Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı, Antalya: 370-373.
15. Olson J, Hanchet E (1997). Nurse-expressed empathy, patient outcomes and development of a middle-range theory. Journal of Nursing Scholarship, 29:1, 73–79.
16. Öz F (1992). Sağlık evlerinde çalışan doktor ve hemşirelerin empatik eğilim düzeylerinin belirlenmesi. III. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı. Sivas: 647–652.
17. Pek H, Yıldırım Z, Dedik TA (2001). Marmara Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu öğrencilerinin empatik beceri gelişimi: Longitidinal bir çalışma. I. Uluslararası & VIII. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı, Antalya: 428–430.
18. Pınar G (2004). Doğum salonunda çalışan ebe ve hemşirelerin empati beceri düzeyleri ve etkileyen faktörler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

19. Pişmişoğlu EK (1997). Bir devlet hastanesinde çalışan hemşirelerin empati düzeylerinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

20. Reynolds W, Scott PA, Austin W (2000). Nursing empathy and perception of moral. Journal of Advanced Nursing, 32:1,235–242.

21. Sevimligül G (2002). Hemşirelerin empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

22. Toy S (2007). Mühendislik ve hukuk fakülteleri öğrencilerinin iletişim becerileri açısından karşılaştırılması ve iletişim becerileriyle bazı değişkenler arasındaki ilişkiler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

23. Tutuk A, Al D, Doğan S (2002). Hemşirelik öğrencilerinin iletişim becerisi ve empati düzeylerinin belirlenmesi. C. Ü. Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, 6:2, 36–41.

24. Uygun E (2006). Psikiyatri servisinde çalışan hemşirelerin empati beceri düzeylerinin belirlenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

25. Ünal SD (2005). Onkoloji hastaları ile çalışan hemşirelerin iletişim becerilerine yardım becerileri eğitiminin etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

26. Wikström BM (2001). Work of art dialogues an educational technique by which students discover personal knowledge of emphaty. International Journal of Nursing Practice, 7:1, 24–29.

27. Yurttaş A (2001). Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin empatik becerileri ile problem çözme becerilerinin karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

28. Yurttaş A, Yetkin A (2003). Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin empatik becerileri ile problem çözme becerilerinin karşılaştırılması. Atatürk Üniv. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 6:1, 1–13.

HEMŞİRELİK YÜKSEKOKULU DERGİSİ

DERGİ HAKEM KURULU

PROFESÖRLER

AKBAYRAK Nalan
AKDEMİR Nuran
AKSOY Güler
AKYOLCU Neriman
ALGIER Lale
ARGON Gülümser
ARSLAN Hediye
AŞTI Nesrin
AŞTI Türkinaz
BAHAR Zuhal
BAŞBAKKAL Zümrüt
BAYIK TEMEL Ayla
BAYRAKTAR Nurhan
BEDÜK Tülin
BULDUKOĞLU Kadriye
BUZLU Sevim
ÇAM Olcay
ÇAVUŞOĞLU Hicran
ÇİMETE Güler
DIRAMALI Alev
DOĞAN Selma
ENÇ Nuray
ERDİL Fethiye
ERDOĞAN Semra
EROĞLU Kafiye
ESEN Aynur
EŞER İsmet
ETİ ASLAN Fatma
FADILOĞLU Çiçek
GÖKDOĞAN Feray
GÖRGÜLÜ Selma
GÖZÜM Sebahat
HATİPOĞLU Sevgi
KANAN Nevin
KARADAKOVAN Ayfer
KARANİSOĞLU Hacer
KARATAŞ Nimet
KHORSHID Leyla
KIZILKAYA BEJİ Nezihe
KOCAMAN Gülseren
KÖMÜRCÜ Nuran
NAHÇİVAN Nursen
OCAKÇI Ayşe
OKUMUŞ Hülya
OLGUN Nermin
ÖZ Fatma
ÖZBAŞARAN Ferda
ÖZHAN ELBAŞ Nalan
ÖZSOY Süheyla
PASİNLİOĞLU Türkan
PEK Hatice
PINAR Rukiye
SABUNCU Necmiye
SAVAŞER Sevim
SEVİĞ Ümit
SEVİL Ümran
ŞİRİN Ahsen
TAŞOCAK Gülsün
ULUSOY Filiz
ÜSTÜN Besti
YILDIRIM Aytolon

DOÇENTLER

ABAAN Süheyla
AKYOL Asiye
ÇELİK Sevilay
DİNÇ Leyla
ECEVİT ALPAR Şule
EMİROĞLU Oya Nuran
ERCİ Behice
ERDEMİR Firdevs
KARADAĞ Ayişe
KARADENİZ Gülten
UÇAR Hülya
TERZİOĞLU Füsun
YAVUZ Meryem
YILDIZ Suzan